

SOTERRAMIENTO, UN TREN DE DOBLE VÍA

HUMBOLDT, GURE ARTEAN

PAISAJES INDUSTRIALES
DE DURANGALDEA

ANBOTOKO HEREJEAK

LA ESCUELA
EXPERIMENTAL
DE ELORRIO

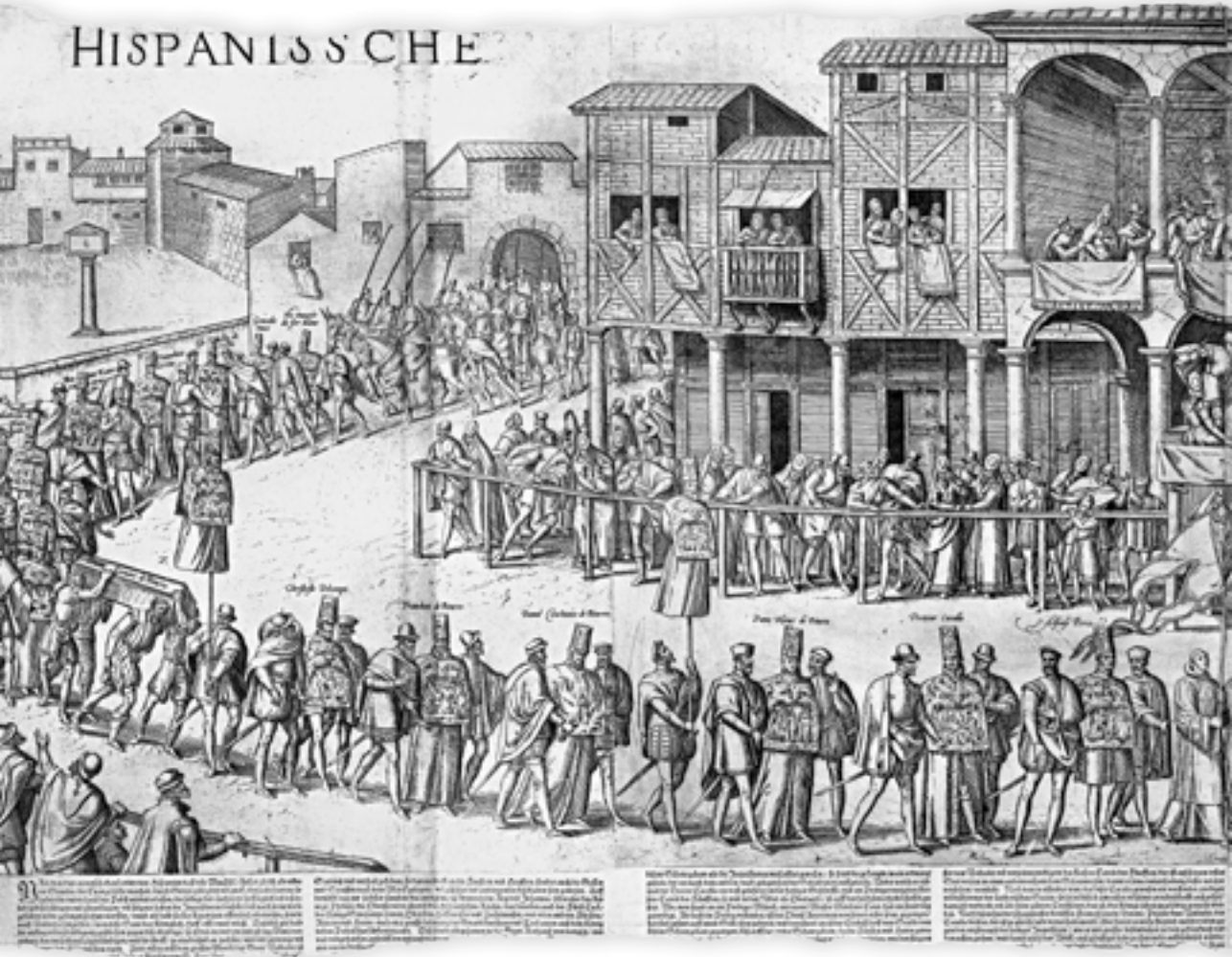
DURANGOKO
PLATERUAK

astola

ikerketa eta historia

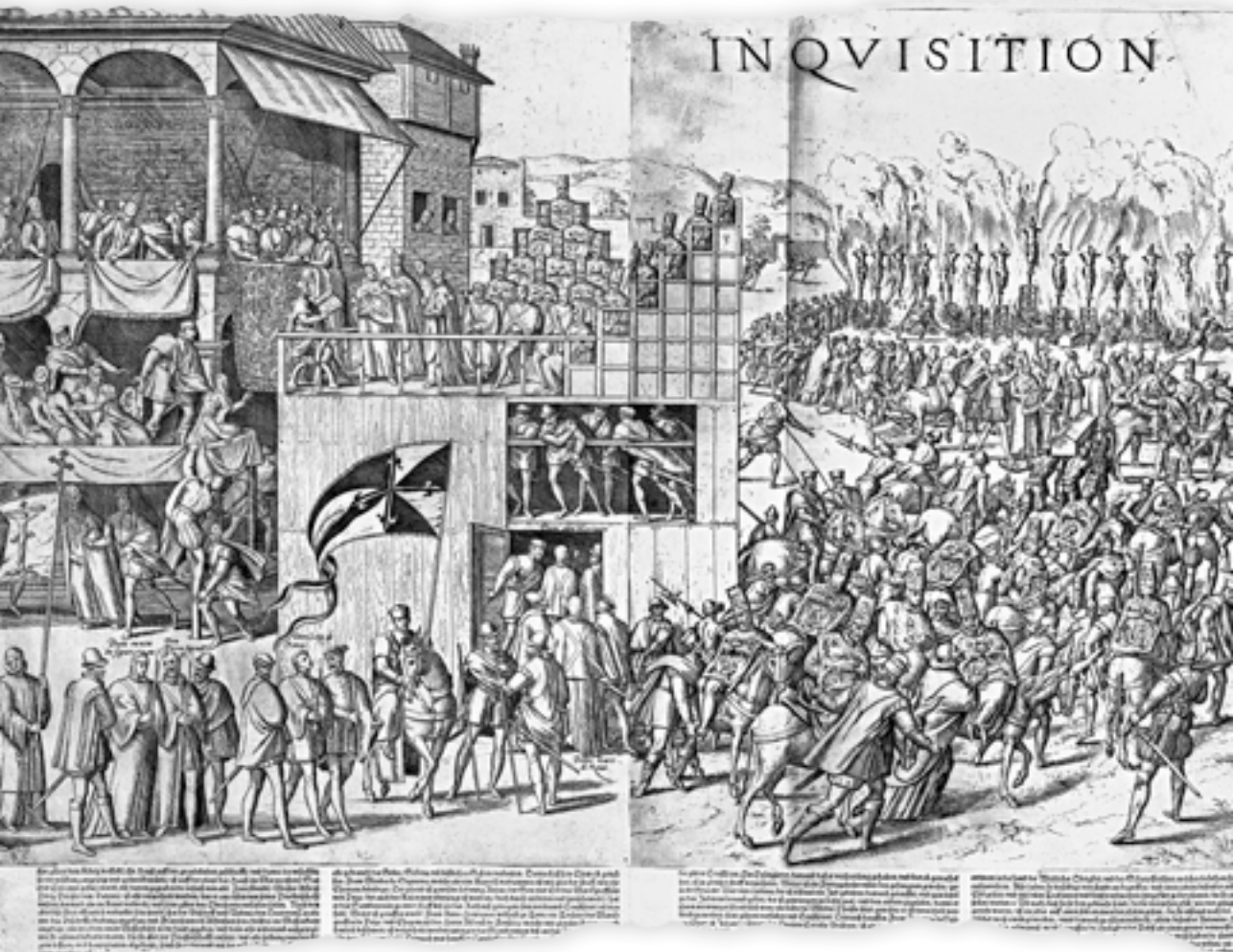
DURANGALDEKO URTEKARIA

10.zk 2016 • 5e

Anbotoko herejeak

📄 Ander Berrojalbiz

XV. mendean erdialdera, Durangon mugimendu erlijioso heterodoxo bat agertu zen, izaera milenarista zuena eta “Durangoko herejeak” bezala ezagutzen zena. Sekta honetako heresiarka bezala Alonso (edo Alfonso) de Mella eta Gillen de Albesa frantziskotarrak nabarmentzen dira. Mugimendu honen aurkako errepresioak, 1441 eta 1454 urteen artean autoritate zibilarren zein eliz agintaritzaren esanetara burutu zena, hirurogeita hamar pertsona baino gehiagoren erreketak suposatu zuen; hala ere, ez zen mende erdi ere igaro sutzarrak berriz piztu ziren arte.

1499. urteko maiatzaren 23an, Madrilen, Errege Katolikoek sortutako Inkisizioaren Kontseilu Gorena batzartu zen. Batzar hartatik, Juan Martinez de Frias inkisidorea Kalagurriko barruti tribunala Durangora eramateko aginduarekin irten zen, eskuetan bere izendapena eta bere laguntzailearena jasotzen zituzten eskutitzak zeramatzala. Tribunaleko bigarren inkisidorea Martin Saez de Arriaga durangarra izango zen.

Abuztuan heldu zen Inkisizioa Tabira hiribildura: bi inkisidoreak, Juan Perez de Sagues fiskala, Diego

Gonzalez Zinbron aguazil eta kartzelaria, Martin Martinez de Uzquiano idazkaria, Ortuño de Elgeta mezularia eta Juan de Segovia atezaina. 1501. urtera arte geratuko ziren Durangoko Merindadeko lurraldeetan, berrogei pertsonatik gora epaituz.

1500eko otsailean, Ortuño de Elgeta mezulariak Sevillaraino bidaiatu zuen, Andaluziako hiri hartan, gortearekin batera zegoen Inkisizioaren Kontseilu Gorenari ikerketen berri ematera. Sevillatik bueltan, Kontseilu Gorenaren aginduz, Ortuño de Elgetak bost

mila marabedi jaso zituen Francisco de Vargas Toledoko barruti tribunaleko langilearen eskutik. Hauek Durangon ezarritako, edo ezarri beharreko, kartzelaren gastuak ordaintzeko ziren.

Rafael de Floranes idazle kantabriarrak (1743-1801) XVI. mende hasieran Urduñako frantziskotarren komentuko zaindari izan zen frai Francisco de Vargasen liburu batetik kopiaturiko ohar marjinal baten arabera, 1500eko abuztuaren 18an Durangoko tribunalak autofedea ospatu zuen.

Egun hartan, epaitutakoak kartzelatik atera eta seguru asko Andra Mari parean eraitkako oholtza batera eraman zituzten prozesioan. Erraz bereiz zitezkeen nortzuk ziren kondenatutakoak, soinean sanbenitoak baitzeramatzaten. Lihozko oihal hori haietan, euren izena, jatorria, delitua, zigorra eta epaiketaren urtea zegoen idatzita, sutzarrak eta deabruak irudikatzen zituzten marrazkiekin batera.

Oholtzan sententziak publikoki ezagutzera ematen ziran: lau absolbitu egin zituzten; aldiz, hamaika pertsona (hamar emakume eta gizonezko bat) Elizatik

kanporatu (“erlaxatu”) eta erreta hiltzera kondenatu zituzten; bat kartzelaratu izango zen; bederatzi emakumeren gorpuak, lurpetik aterak izan zirenak, erreak eta haizatuak izango ziren, jada hilik zeudela kondenatu baitzituzten; azkenik, bost pertsona (bi emakume eta hiru gizonezko) zigor ezberdinak jasan ondoren (erbesteratzea, zigorradak, isunak...), Elizara “errekonziliatuak” izango ziren.

Behin epaiak irakurrita, kondenatutakoak autoritate zibilari entregatuak izango ziren, eta seguruenik, egunean bertan erreko zituzten hiribilduko harresietatik kanpo jarritako sutzarretan, agian Kurutziaga inguruan.

Hala ere, ez zen han amaituko durangar haien zigorra. Errege katolikoek sortutako Inkisizioak herejeek jantzitako sanbenitoak gorde eta herriko elizatik zintzilikatzen zituzten, horrela zigortuen eta euren ondorengoan infamia betikotuz. Hau da gaztelaniazko “*le colgaron un sanbenito*” esamoldearen jatorria.

Denboraren poderioz beraien efektua ez galtzeko, sanbenito originalak, hondatzen zirenean, kondenatutakoaren izena, jatorria, delitua, zigorra eta data jasotzen zuten inskripzio eta sinboloak marraztuta zituzten oihalez ordezkaten ziren. Oihal hauek “manta” bezala ere ezagutzen ziren zigorturiko zenbaiten izenak jasotzen zituztenean.

Sanbenito eta mantek beste azken eginkizun bat zuten. Infamiaz gain, XVI. mendetik XVIII.-era, aurreko bi edo hiru belaunaldietan arbaso kondenatu bat izateak kargu publiko asko betetzeko ezgaitzen zuen. Kargu hauetaz jabetzeko aukera izateko odol garbitasun espediente bat edo informazio genealogikoak aurkeztu behar ziren, eta hauek egiaztatzeko, sarritan, ikertutakoaren arbasoen herrietako elizetan zintzilik zeuden oihal edo mantetara jotzen zen; era berean, hau da gaztelaniazko “*tirar de la manta*” esamoldearen jatorria.

Maria de Segura m^{re} de Sancho de Bebera y Segura
 Relaxada por el Rey y su Reyna Isabella de Castilla
 y de Leon el año de 1500
 Quien Relaxada por el Rey y su Reyna Isabella de Castilla
 y de Leon el año de 1500
 Teresa de Arco m^{re} de Sancho de Bebera y Segura
 Relaxada por el Rey y su Reyna Isabella de Castilla
 y de Leon el año de 1500
 Maria de Segura m^{re} de Sancho de Bebera y Segura
 Relaxada por el Rey y su Reyna Isabella de Castilla
 y de Leon el año de 1500

Reconociados

Doménica de Ruiz y de Quien Reconociada
 por el Rey y su Reyna Isabella de Castilla
 y de Leon el año de 1500
 Juan Miguel de Citoria y de Quien Reconociado
 por el Rey y su Reyna Isabella de Castilla
 y de Leon el año de 1500
 Juan de Bandiruy y de Quien Reconociado
 por el Rey y su Reyna Isabella de Castilla
 y de Leon el año de 1500
 Mariabe Bandiruy y de Quien Reconociada
 por el Rey y su Reyna Isabella de Castilla
 y de Leon el año de 1500
 Juan de Bandiruy y de Quien Reconociado
 por el Rey y su Reyna Isabella de Castilla
 y de Leon el año de 1500
 Ferrnando de Camacho m^{re} de Sancho de Bebera y Segura
 Relaxado por el Rey y su Reyna Isabella de Castilla
 y de Leon el año de 1500

Juan de Simón
 Reconociado por el Rey y su Reyna Isabella de Castilla
 y de Leon el año de 1500

Don'te de ... de ... de ... de ... de ...
de ... de ... de ... de ... de ...
de ... de ... de ... de ... de ...

Don'te de ... de ... de ... de ... de ...
de ... de ... de ... de ... de ...

Don'te de ... de ... de ... de ... de ...
de ... de ... de ... de ... de ...

Don'te de ... de ... de ... de ... de ...
de ... de ... de ... de ... de ...

Don'te de ... de ... de ... de ... de ...
de ... de ... de ... de ... de ...

Don'te de ... de ... de ... de ... de ...
de ... de ... de ... de ... de ...

Don'te de ... de ... de ... de ... de ...
de ... de ... de ... de ... de ...

Don'te de ... de ... de ... de ... de ...
de ... de ... de ... de ... de ...

Don'te de ... de ... de ... de ... de ...
de ... de ... de ... de ... de ...

Don'te de ... de ... de ... de ... de ...
de ... de ... de ... de ... de ...

Auto de fe de la Inquisición. (Francisco de Goya y Lucientes).

Tortura Inkisizioan.

Durangoko Andra Mari elizan zintzilik egon omen ziren sanbenito batzuen transkripzioa jasotzen duen XVI. mende amaierako dokumentu bati esker, 1500eko abuztuaren 18an kondenaturiko hogeita lau pertsonen izenak dakizkigu (hogeita bi durangarrak dira, bat arrazolarra eta beste bat Urkiola-Beitiakoa).

Sutzarretan hiltzera zigortutakoak: Juana de Bilvao, Marina de Minica, Maria de Minica, Maria Ibañez de Cearra, Marina de Arraçola, Maria Perez de Ybarra, Maria Perez de Urquiaga, Teresa de Arraçola, Teresa de Aguirre, Maria Perez de Urquiola Beitia eta Juan de Unamuno.

Jada hilik zeudela kondenatutakoak:

Maria Ibañez de Muncharaz, edo de Arraçola, Maria Perez de Mondragon, Marina Perez de Goxencia, Maria de Mondragon, Marina de Arriaga, Maria de Leçama eta Marina Saez de Mendiola.

Kartzelaratutakoak:

Domenxa de Aguirre, Maria de Janditegui edo Teresa de Çumelaga izan daitezke. Behin kartzela zigorra beteta, edo zigorraren zati bat isun batengatik ordezkatuta, errekontziliatu bezala onartuko zuten berriro Elizan.

Errekontziliatutakoak:

Domenxa de Aguirre, Maria de Janditegui, Teresa de Çumelaga (hauetako bi autofedean jada errekontziliatu bezala agertu ziren), Juan Miguel de Cestona, Juan Perez de Janditegui eta Sancho Martinez de Unamuno.

 Inkizioaren ikurra Durangoko Kalebarriko etxe baten amarrarian.

 Inkizioaren ikurra.

 Villano y Villanas Biscainas yendo al mercado de Vittoria. 1598. urtean Colonian argitaratutako grabatua.

Los herejes de Amboto. "Luteranos" en el año 1500 (Pamiela eta Durangoko Arte eta Historia Museoa, 2016) liburuan aurkezten ditugun iturriak aztertuta, gure ustez, goian aipaturiko pertsonetako batzuk behintzat Alonso de Mellaren jarraitzaile izatea egotzita epaitu eta kondenatu zituzten: Marina de Arraçola, Maria Perez de Ybarra, Maria Ibañez de Muncharaz, edo de Arraçola, Maria Perez de Mondragon, Maria de Mondragon, Domenxa de Aguirre, Juan Miguel de Cestona, Juan Perez de Janditegui eta Sancho Martinez de Unamuno.

Agian heresia hori izan zen epaitutako guztiei leporatutakoa, baina era berean, baliteke ere 1500. urtean bi talde heretiko edo gehiago epaitu izana. Beraz, ez da baztertu behar urte hartan zigorturiko pertsona batzuei sorginkeria egotzi izanaren aukera. Agian, beraiei buruz ari da Juan de Padilla, "el Cartujano", bere *Los doze triumphos de los doze apostoles* poeman –1518an bukatua–, mitologia klasikoko sorgin eta sorginkeria testuinguru baten, ondorengoa idazten duenean:

*Dexemos las cosas comunes rimadas,
 que riman y cantan por cada canton:
 de Circe, Tiresia[s], Medea , Jason,
 con las Durangas de embote* nombradas.
 Basta que sepas de como dañadas
 son por sus obras en este caos,
 tentaban las cosas del supero Dios
 y fueron por lucha mortal derribadas,
 no solo por una caída mas dos.*

*[sic, "Amboto"-ren ordez]